

LBRIS

We know
books

LUCIAN BLAGA

CULTURĂ ȘI CUNOȘTINȚĂ

Ediție îngrijită de
DORLI BLAGA

În loc de Argument de
ONISIFOR GHIBU

Cuvânt-înainte de
EUGENIU NISTOR

Cluj-Napoca
2024

CUPRINS

<i>Argument. Nu rezistă celula? Cu prilejul apariției cărții dlui Lucian Blaga: „Cultură și Cunoștință” de Onisifor Ghibu.....</i>	5
<i>Cuvânt-înainte. Lucian Blaga despre osmoza cultură-cunoaștere de Eugeniu Nistor.....</i>	19
<i>Scurtă biobibliografie de Horia Bădescu .....</i>	41
<i>Notă asupra ediției de Dorli Blaga .....</i>	45

CULTURĂ ȘI CUNOȘTINȚĂ

PREFAȚĂ	51
I. IDEILE ȘI VARIABILITATEA LOR FUNCȚIONALĂ	53
II. LEGEA VALORILOR MAXIME	77
III. PROBLEMA ȘTIINȚIFICĂ.....	93
IV. CATEGORIILE	111
V. IPOTEZA.....	137

În loc de Argument

NU REZISTĂ CELULA?
CU PRILEJUL APARIȚIEI CĂRȚII
DLUI LUCIAN BLAGA:
CULTURĂ ȘI CUNOȘȚINȚĂ

Cât de interesant este procesul evoluției culturale a unui popor! Acum o sută douăzeci de ani, *ardeleanul* Iacob Stamati, care păstorea Biserica Moldovei, era ferm convins că învățăturile cele înalte nu le poate preda poporului nostru decât un filosof grec, sau, în cazul cel mai extrem, unul francez.

Când, la câțiva ani după aceea, la București, Gheorghe Lazăr a început să predea filosofia în românește, *imposibilul* dispăruse ca prin minune și *limba* românească era capabilă să redea, cel puțin până la un loc, ideile înalte ale marilor gânditori, și *dascălii* români erau în stare să le cuprindă și să le propovăduiască.

Pe urma lui Lazăr, care este cel dintâi dascăl român de filosofie, aceasta începe să înflorească. Se traduc și se prelucrează, încetul cu încetul, o mulțime de lucrări filosofice din scriitorii francezi și germani. Filosofia intră ca materie serioasă de învățământ în școlile secundare (a fost o vreme, între anii 1840–1860, când ea se preda mult mai serios decât astăzi) și, mai târziu, după întemeierea universităților, ea-și găsește un adăpost cald în sânul acestora. Efectele studiului filosofic se resimt la un moment dat, în bine, ca și în rău, și în viața literară și în cea culturală în genere. Ideile și curentele filosofice din țările străine găsesc tot mai viu răsunset la noi; ne avem și noi, alături de câțiva kantiani destul de serioși, pozitivistii noștri, materialistii noștri, pesimiștii noștri. Avem chiar câțiva străluciți profesori de filosofie, care riscă uneori să spuie și ceea ce n-au spus magiștrii lor.

Totuși, o filosofie proprie românească n-am avut. Filosofii români n-au îmbogățit decât cu foarte puțin comoara de gândire sistematică a lumii.

Cauza?

Cei care l-au cunoscut mai de aproape pe T. Maiorescu spun că acesta își da adeseori pe față convingerea că, în ce privește filosofia, celula românească, „nu rezistă” sau, cu alte cuvinte, că românul nu este capabil să se ridice în sferele cugetării filosofice până la creațiune. Probabil că, printre altele, și convingerea aceasta l-a oprit pe Maiorescu în frumoasa lui activitate filosofică începută în anii tinereții și apoi urmată aproape exclusiv prin prelegerile lui de la Universitatea din București, nescrise și netipărite nici de el, nici de elevii lui.

O convingere aproape analogă, în fond, împărtășește în zilele noastre și d. N. Iorga. Într-o conferință pe care a ținut-o acum câteva luni la Asociația institutorilor din București, d. Iorga a spus între altele că „noi suntem un popor spontan, nu de teorii, și spontaneitatea valorează mai mult decât orice abstracție; de aceea, de câte ori se face o traducere a unui sistem pedagogic, el rămâne cu totul străin de sufletul nostru” (după ziarul *Dimineața* de la 19 martie a.c.).

Cuvintele acestor doi venerați mari dascăli ai mei îmi aduc aminte cuvintele marelui ierarh ardelean de la Iași de acum o sută douăzeci de ani, cuvinte citate ca moto în fruntea acestui articol. Că numai grecii sau francezii sunt în stare să predea filosofia, pentru români, aceasta este evident o greșeală, după cum o greșeală este să afirmi că celula românească n-ar rezista în procesul de cugetare tot atât de mult ca cea germană, franceză, engleză etc. Noi nu facem parte dintr-o rasă inferioară, încât o astfel de afirmațiune să poată fi susținută în mod documentat. De ce geniul românesc n-ar putea produce și în filosofie valori creatoare universale, cum a produs în istorie, în științe, în medicină, pe un Iorga, Marinescu, Babeș etc. Nu, hotărât, cu tot respectul pe care-l datorăm dascălilor noștri, trebuie să spunem că aceste păreri ale lor nu le împărtășim. Timpul ne va da nouă dreptate, și un indiciu destul de sigur ni-l oferă chiar zilele noastre.

În Ardealul nostru se ridică, sfios, din zi în zi tot mai sus, în zare, un tânăr filosof, în viitorul căruia cred.

Este vorba de Lucian Blaga.

În vara anului 1941 s-a prezentat la mine, în Sibiu, un tânăr absolvent din acel an al liceului din Braşov, ca să-mi ceară oarecari lămuriri cu privire la Universitatea din Jena și în special cu privire la studiul filosofic de la acea universitate, pe care tânărul voia s-o urmeze chiar în toamna aceluiași an. Ca unul care părăsisem abia cu cinci ani în urmă acea universitate, am sfătuit pe tânărul bacalaureat să meargă pentru început la altă universitate, unde să-și facă în condiții mai sistematice ucenicia filosofică, lăsând Jena pentru la sfârșit. Profesorul Eucken, de la Jena, nu este bun decât pentru cei bine inițiați în filosofie, îi spuneam eu tânărului, căruia sfaturile mele însă vedeam că nu-i sunt pe plac. „Dar eu tocmai la Eucken aş vrea să merg, îmi spunea Lucian Blaga, căci el era tânărul absolvent de liceu. Eu îl cunosc pe Eucken; l-am cetit aproape în întregime!”

Aceste cuvinte m-au umplut de neîncredere față de acest tânăr care avea pretenția să cunoască mai bine decât mine pe profesorul meu de filosofie, la care-mi trecusem

mai anii trecuți doctoratul. Totuși, situația îmi părea destul de interesantă, așa că am continuat discuția cu tânărul bacalaureat.

— Carevasăzică, te-ai ocupat și în liceu cu filosofia? îl întreb eu.

— Da, în ultimii ani, am cetit multă filosofie, germană mai ales, căci cunosc bine limba germană și problemele filosofice îmi plac mult.

— Și ce-ai mai cetit, afară de Eucken?

— Apoi, am cetit mult; pe Kant, pe Hegel, pe Fichte, pe Schopenhauer, pe filosofii vechi, pe Bergson...

La acest răspuns, mirarea mea nu fu mai mică decât neîncrederea de la început. Cercai, în tot cazul, să văd prin abordarea câtorva chestiuni de filosofie, dacă nu cumva toată lectura pomenită nu este numai o paradă goală, dar nu, tânărul dovedea o orientare uimitoare în filosofie. Ce puteam să-i spun la sfârșit decât: „bine, d-le Blaga, cu bagajul d-tale filosofic poți să mergi liniștit la Jena și oriunde vei vrea”.

Războiul european, izbucnit în vara aceluiași an, l-a oprit pe dl Blaga în Transilvania.

În loc de Jena, iată-l pe tânărul nostru la Sibiu, în Seminarul ortodox, care atrăsese în acel moment pe mulți tineri conștienți care nu voiau să meargă la războiul ungiuresc, ci așteptau acolo ceasul când să-și poată servi neamul după credința lor.

În toamna aceluiași an, eu am părăsit Transilvania, pe care n-am mai revăzut-o până în decembrie 1918. În acest interval am pierdut cu desăvârșire urma dlui Blaga. După întoarcerea mea acasă, am auzit cu surprindere că dl B[лага] este „poet”, că în curând o să publice un întreg volum, care va fi un „eveniment literar”! În primul moment am încercat o decepție. Tânărul desigur că și-a rătăcit drumul în cei patru ani de război! N-a ieșit din el nici filosoful pe care-l așteptam, nici teologul pe care-l vor fi vrut alții.

La câteva luni, deodată cu volumul de poezii *Poemele luminii*, primit în adevăr ca un eveniment literar, a ieșit însă și un volum de cuprins filosofic, intitulat *Pietre pentru templul meu*. M-am uitat curios la titlurile celor două cărți: una tinde spre *lumină*, alta adună material pentru un templu! Am cetit

apoi cărticelele și am rămas deosebit de mulțumit de ele. În cea dintâi erau sentimentele gingașe ale unui suflet de gânditor, în a doua, ideile despre lume și despre misterele ei ale unui poet, și unele, și altele exprimate într-o formă nouă, limpede și plină de culoare.

Dintre cele două cărticele totuși numai una s-a menținut, – cea dintâi, care l-a consacrat pe Blaga ca „poet”. A doua a rămas în umbră, deși, după părerea mea, Blaga trebuia s-o fi socotit, într-un anumit sens, mai de preț decât pe cea dintâi. Pentru că Blaga este mai înainte de toate un gânditor și poezia lui nu este decât o simplă haină nouă pentru acea minunată preocupare a minții omenești, care este filosofia și pe care servitorii ei au compromis-o în fața vulgului, tocmai fiindcă au îmbrăcat-o într-o haină greoaie, severă și lipsită de orice atracție.

În *Pietre pentru templul său*, Blaga nu voia să ne arate ce-a citit la alți filosofi și ce-a reținut de la ei, ci ce gândește el. Evident, cărticica nu avea nici un sistem, căci ea nu voia să fie o clădire, ci simple „pietre”, care vor fi așezate, odată și odată, la locul lor în

rândurile trainice ale unei clădiri mari, căreia încă nu i-a sosit vremea.

Se pare că studiul teologiei nu l-a prea pasionat pe Blaga, de aceea, după terminarea formalităților școlare la Sibiu, el a plecat să-și urmeze studiile de filosofie, de astă dată la Viena, unde a stat vreo trei ani. În tot acest timp, el cetește și mai ales gândește. Teza lui de doctorat, apărută acum în românește sub titlul *Cultură și cunoștință*, nu este ceea ce sunt de obicei tezele acestea: o dovadă că candidatul cunoaște problemele specialității sale și că știe să lucreze științific; ea este o lucrare de gândire filosofică originală, o contribuție serioasă la progresul filosofiei universale.

În această lucrare, pe care autorul este dator să-o publice cât mai curând și în vreuna din limbile apusene, dl Blaga atacă câteva probleme din teoria cunoștinței (idei, categorii, ipoteze), cărora le dă o interpretare și o soluție, pe alocurea cu totul nouă și, după părerea mea, cu totul acceptabilă. Stăpân desăvârșit pe întreg câmpul filosofiei, liber de orice influență a vreunui filosof, fără să fie un eclectic și fără să fie un destructor al